

УДК 339.96

Скриль В.В., к.е.н., доцент

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дзеркаль А.Б.

Київський торгово-економічний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З УКРАЇНОЮ

Стаття присвячена питанню проблеми співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Досліджено світовий досвід використання коштів міжнародних фінансових організацій. Сформовано принципи та мету співробітництва України з МФО. Розглянуто конкретні мотивації залучення позичок МВФ в Україну, котрі впливають із конкретних цільових їх функцій. Здійснено аналіз проблем співробітництва з МФО та здійснено їх групування.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, міжнародний валютний фонд, кредити іноземних держав, гранти, цінні папери.

Skryl V., Dzerkal A .

PROBLEMS OF UKRAINE'S COOPERATION WITH INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS

This article is dedicated to problems of cooperation with International Financial Institutions. The main issue of this article is the world experience of using funds from International Financial Institutions. Principles and objectives of Ukraine's cooperation with International Financial Institutions were developed during this study. International Monetary Fund (IMF) has specific motivations of giving loans to Ukraine. These motivations arise from specific target functions of the loans. Problems of cooperation with International Financial Institutions were analyzed.

Key words: International Financial Institutions, the International Monetary Fund, loans from foreign countries, grants and securities.

Скрыль В.В., Дзеркаль А.Б.

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУНАРОДНЫХ ФИНАНСОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ С УКРАИНОЙ

Статья посвящена вопросу проблемы сотрудничества с международными финансовыми организациями. Исследован мировой опыт использования средств международных финансовых организаций. Сформированы принципы и цели сотрудничества Украины с МФО. Рассмотрены конкретные мотивы привлечения ссуд МВФ в Украине, вытекающие из конкретных целевых их функций. Проведен анализ проблем сотрудничества с МФО и осуществлена их группировка.

Ключевые слова: международные финансовые организации, международный валютный фонд, кредиты иностранных государств, гранты, ценные бумаги.

Постановка проблеми у загальному вигляді її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Діяльність міжнародних фінансових організацій є чинником який суттєво впливає на розвиток та модернізацію економіки, реалізацію

програм, проведенню реформ, структурну перебудову народного господарства та стабілізацію національної валюти.

Водночас, ця діяльність є чинником нестабільності української економіки. Саме фінансова заборгованість перед міжнародними фінансовими організаціями робить економічну систему вразливою та нестабільною, залежною від їх подальших кредитів. Звідси виникає необхідність аналізу проблемних аспектів від діяльності з міжнародними фінансовими організаціями.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми економічної співпраці з міжнародними фінансовими організаціями досліджувались у працях Т. Вахненка, В. Кабанова, С. Круглика, Т. Ткачука, М. Савостьяненка та інших. Однак найбільш стратегічним завданням на сьогодні є подолання недоліків таких як формування фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів, нарощення зовнішнього боргу держави, формування «споживацького» типу економіки, перетворення проблеми обслуговування боргу в проблему запозичення, зубожіння населення в довгостроковій перспективі через підвищення тарифів на газ та опалення, замороження соціальних виплат та ін.

Цілі статті. Метою даної статті є дослідження тенденцій та проблем розвитку фінансових відносин України з Міжнародним фінансовими організаціями.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Світовий досвід має багато прикладів як ефективного, так і неефективного використання коштів міжнародних фінансових організацій (МФО). У кожному разі органічне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів країни є запорукою сталого її розвитку. При цьому фінансова відкритість обов'язковим своїм аспектом повинна характеризувати здатність країни брати участь у міжнародних економічних відносинах без негативних наслідків для макроекономічної стабільності держави. Особливе значення це набуває в процесі ринкової трансформації країн Центральної та Східної Європи [1].

Залучення іноземних кредитів є нормальною світовою економічною практикою, коли вони отримуються, по-перше, на середньо- й особливо довгострокові терміни для інвестування в економіку і, по-друге, на короткострокові терміни за зовнішньоторговельних зв'язків. Існує, зокрема, світова практика, але за екстраординарних умов, коли іноземні кредити отримуються для покриття дефіцитів платіжних балансів, бюджетів, на здійснення структурних трансформацій у перехідних економіках, для відбудови народного господарства в повоєнні періоди, на подолання глибоких кризових явищ тощо.

Характерно, що отримання останніх має бути на умовах своєрідної допомоги, і вони мають залучатися на ефективній основі на короткий період для швидкого подолання екстремальних ситуацій, кризових явищ. Довгострокове, постійне їх залучення, як доводить світова практика, веде до закабалення країни, перетворення її на колоніально-сировинний додаток розвинених ринкових країн, втрати національної економічної, а разом із тим і політичної безпеки [1].

До основних реальних джерел залучення Україною іноземних коштів належать:

- позички міжнародних фінансових організацій — МВФ, СБ, МБРР, ЄБРР;
- кредити іноземних держав та їх угруповань (типу ЄС);

–кредити держав — постачальниць енергоносіїв, як, скажімо, Росія і Туркменістан;
–розміщення цінних паперів у вигляді облігацій державних позик на зовнішніх ринках, а також на внутрішньому ринку при купівлі їх нерезидентами;
–отримання Україною грантів, субсидій, стипендій тощо через науково-технічну допомогу (НТД) від МФО та з країн із розвинутою ринковою економікою.

Найбільше іноземних кредитів залучається в результаті співробітництва з МФО [85].

Принципи та мета співробітництва України з МФО, впливають, по-перше, з принципів і мети діяльності цих організацій, головний сенс яких записано в їх статутах, а по-друге, з тих особливостей, які накладаються на ці принципи і мету специфікою нашої країни, взаємовпливом обох сторін співробітництва («Україна — МФО») у взаємовідносинах.

Спілкування України з МФО має тактичний і стратегічний інтереси як із боку України, так і її партнерів, на що слід звертати особливу увагу при укладанні конкретних угод.

Тактичний, короткостроковий інтерес України та інтереси МФО у цілому збігаються, бо полягають у якнайшвидшому входженні нашої країни у світове господарство без значних соціальних потрясінь, що можуть призвести до революційного спалаху і відкочування назад, до командно-адміністративної системи [1].

Стосовно специфіки розбудови України, що може вплинути на відносини з МФО, то слід взяти до уваги, по-перше, те, що наша країна добровільно відмовилася від володіння ядерною зброєю, маючи з цього показника третє місце у світі (після США та Росії), погодилася на її демонтаж, вивезення і знищення. Це повинно відшкодуватися відповідними кредитами на розбудову Української держави. По-друге, чорнобильська катастрофа коштує Україні величезних щорічних фінансових витрат. Зараз вони, головним чином, лягають тягарем на бюджет держави, зокрема, через відрахування з доходу підприємств [85]. Але ця екологічна катастрофа світового масштабу зачіпає усі країни і може завдати нищівного удару по всьому людству, якщо не будуть розв'язані основні проблеми: будівництво нового саркофага-укриття; локалізація й припинення розгортання ядерних реакцій у зруйнованому блоці; закриття ЧАЕС і заміна її альтернативними джерелами електроенергії тощо. На це потрібні за підрахунками понад 4 млрд. дол. Розвинені країни, насамперед європейські, зацікавлені у розв'язанні проблеми Чорнобиля і мають взяти в цьому реальну фінансову участь. По-третє, західні країни намагаються всіляко використати відносини з Україною щодо Росії. Нарешті, по-четверте, величезний різноманітний економічний потенціал України є привабливим для розвинених держав.

Отже, можна виділити такі основні цілі та принципи, на яких Україна має співробітничати з МФО:

- 1) сприяння розвитку ринкових перетворень в Україні;
- 2) створення умов для успішного входження України до світової економіки;
- 3) розв'язання не тільки суто економічних, а й соціальних завдань;
- 4) додержання паритетності у відносинах Україна – МФО;
- 5) забезпечення національних інтересів і національної безпеки.

Конкретні мотивації залучення позичок МВФ в Україну впливають із можливих цільових їх функцій. Цими функціями є такі [1].

По-перше, позички МВФ, а також СБ, відкривають ширший доступ до світового ринку позичкових капіталів, на якому попит перевищує пропозицію. Конкретно для України відкриваються додаткові можливості залучення позичок із 2 - 5 названих вище джерел.

По-друге, функцією позичок МФО є залучення іноземних коштів для утримання України, як держави, «на плаву» з метою входження у світовий ринок, де вона має стати частиною світової економіки з однопорядковими вимірами стосовно країн ринкового господарювання.

По-третє, отримання кредитів для трансформації структури економіки України, зміни в ній народногосподарських пропозицій, створення умов економічної рівноваги.

По-четверте, отримання кредитів під залучення критичного імпорту, передусім енергоносіїв, яких нині в Україні обмаль, для розвитку національного виробництва та особистого споживання.

По-п'яте, під виглядом вищезазначених першої та другої цільових функцій кредити МФО отримуються для виживання конкретних урядів, насамперед, щоб частково розрахуватися щодо заборгованості із заробітної плати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат [2].

Щодо кредитів окремих МФО, то для них характерні такі конкретні функціональні спрямування.

МВФ надає позички переважно на покриття дефіциту платіжного балансу, бюджету, на закупівлю критичного імпорту тощо при загальному векторі усіх цих спрямувань на підтримку національної валюти за умов розвитку ринкових відносин.

Ефективність використання позичок МФО є найважливішою складовою оцінки цих позичок. Вона відображає цільове призначення останніх. Першою щодо значення є потреба у використанні кредитів МФО для макроекономічної стабілізації. По-друге, показник використання їх на виробничі потреби (придбання засобів праці, в тому числі енергоносіїв і сировини) [2].

По-третє, показник розподілу кредитів конкретних МФО за галузевим принципом.

По-четверте, показник використання кредитів на системну та структурну трансформацію, розвиток ринкової економіки, підприємництва. В цілому ефективність використання кредитів МФО має загальнонаціональний, загальноекономічний, споживчовартісний, вартісний, екологічний і як узагальнювальний, соціальний аспекти.

Складність побудови відносин із зовнішніми кредиторами пов'язана з багаторічною неможливістю для України виконувати в повному обсязі свої зобов'язання щодо них, і це при тому, що країна є залежною від нових фінансових вливань з-за кордону. Втім, існуючі проблеми не повинні розглядатися як привід для переведення відносин з міжнародними фінансовими організаціями в конфронтаційне стан. Інакше кажучи, надзвичайно небезпечним було б порушення виконання взятих на себе зобов'язань фінансового та іншого характеру у зв'язку з неспроможністю запобігти дефолту або в результаті свідомого політичного рішення [2].

Отже, проблеми взаємин з міжнародними фінансовими організаціями є вкрай важливими для сучасного етапу економічного і політичного розвитку держави. Досвід різних країн світу підтверджує об'єктивність того, що використання тих додаткових можливостей розвитку, які потенційно можуть надати зовнішні джерела фінансування, є

помітним фактором поступального руху вперед, особливо в умовах трансформаційного розвитку. Адже очевидним є те, що країна, перед якою стоять завдання реструктуризації галузей виробництва, всього механізму власності та управління, мобілізації капіталів і кредитних ресурсів, в більшій мірі, ніж в умовах усталеної ринкової системи, залежить від того, наскільки ефективно використовується потенціал міжнародного співробітництва в кредитно-фінансовій сфері [3].

Інші питання, на які потрібно дати відповідь, полягають в тому, якою мірою доцільним і ефективним є використання зовнішніх боргових зобов'язань у зв'язку з конкретними проектами і програмами кредитування, наскільки в змозі є те або інша держава своєчасно розраховуватися за власними зобов'язаннями. Якщо говорити конкретніше, то важливо знати, наскільки позитивними або негативними є наслідки боргової політики держави, як слід діяти, виходячи з наявності об'єктивних і суб'єктивних чинників прийняття країною на себе боргових зобов'язань і їх виконання [3].

Необхідна також зважена оцінка кількісних параметрів, «стелі» національної заборгованості, з'ясування моменту небажаного перевищення певної критичної межі зовнішнього боргу порівняно з валовими показниками внутрішнього продукту, іншими важливими макроекономічними агрегатами. Адже надмірне навантаження на бюджет, пов'язане з обслуговуванням зовнішнього боргу, перевищення сумарним боргом об'єктивних коефіцієнтів експортної можливості можуть відобразитися в погіршенні умов і результатів функціонування економіки в цілому, привести до втрати істотних складових національної безпеки держави, його здатності гарантувати свої інтереси в міжнародних відносинах.

Для України проблематика взаємин з міжнародними фінансовими організаціями небезпідставно розглядається в контексті здійснення економічних перетворень. Слід зазначити, що поточна ситуація з наявними зовнішніми борговими зобов'язаннями та їх обслуговуванням ставить державу в скрутне становище [3].

Якщо аналізувати проблеми співпраці з МВФ, то необхідно відмітити, що Україна вже одержала черговий транш в розмірі 1,7 млрд. доларів за програмою розширеного фінансування і ці кошти будуть спрямовані на поповнення міжнародних резервів. Але, ситуація, що склалась на сьогодні в Україні призвела до зупинення такої фінансової допомоги. Тобто Україна залишилась наодинці з вирішенням таких питань як зниження інфляції, зменшення ризиків у банківському секторі, стабілізація валютного курсу, вирішення проблем платіжного балансу, послаблення проблеми фіскального дефіциту та ін.

Також варто зазначити і те, що на кінець січня 2016 року Україна повинна виплатити МВФ лише 10,65 млрд. доларів по кредитах stand-by и EFF, які було залучено лише у 2014, 2015 роках. Незважаючи на поліпшення статистичних макроекономічних показників, в 2016 році нашу економіку очікує стагнація. І це якщо не говорити про песимістичні сценарії. Відмовитися від фінансової допомоги МВФ ми не можемо. У цих умовах логіка дій «МВФ нам уже допоміг, тепер можемо обійтися без нього» рівнозначна саботажу. Відмова від ілюзій повинен супроводжуватися поверненням на рейки реформ. Реформами дуже рано хвалитися, вони все ще тільки починаються. Непростий шлях по переходу на чесні ціни на енергоносії (що не фінансуються боргами і грошовою емісією) не пройдений. Реформа системи соціального

забезпечення, включаючи пенсійну, по суті ще не розгорнута. Без цього вийти на структурно стійкий баланс державних фінансів не вдасться. Шанси отримати третій транш кредиту МВФ у 2016 року ще є. Але будь-яка кредитна програма – це питання довіри. З кожним випадком невиконання зобов'язань, виправдань недостатнього прогресу, посилять на складні обставини довіри невблаганно знижується.

Проблеми, які виникають у взаєминах України з міжнародними фінансовими організаціями, пов'язані як зі специфікою безпосередньо України, так і самих міжнародних фінансових організацій. Причому, якщо Україна виступає як країна з транзитивною (перехідний) економікою, то міжнародні фінансові організації використовують у співпраці з Україною стандартні вимоги щодо співпраці з іншими країнами, які мають високу питому вагу політичного забарвлення. Зрозуміло, що остання теза має відношення більшою мірою до Міжнародного валютного фонду і Світовому банку, ніж до Європейського банку реконструкції та розвитку.

Усі найвагоміші проблемні аспекти України з МФО наведено на рис.1.

Проблема платоспроможності України і зростання зовнішньої заборгованості. Ця проблема є дуже важливою як у напрямку можливостей залучення коштів міжнародних фінансових організацій, так і в напрямку збереження національної безпеки України саме в контексті зовнішньої заборгованості. Крім цього, саме платоспроможність України є тим самим фактором, який дозволяє взагалі вести мову про залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

Рис. 1. Проблемні аспекти співробітництва України з МФО

Параметри зовнішньої заборгованості зараз не критичні для України. Але вони, безумовно, впливають як на можливість залучення нових фінансових ресурсів, так і на процес обслуговування вже отриманих.

Виходячи з наведених можливостей розвитку макроекономічної ситуації і характеру взаємовідносин з міжнародними фінансовими організаціями, необхідно будувати такі взаємини саме у сфері зміцнення платоспроможності України.

Проблема неадекватності вимог міжнародних фінансових організацій реаліям економіки України. Ця проблема пов'язана з використанням відносно України певних шаблонів, які використовуються в інших країнах світу, включаючи не тільки країни Центральної та Східної Європи, а й Латинської Америки та Азії. Національна економіка України має свої особливості, як структурного, так і гео економічного характеру, які не дозволяють ставити її в один ряд з економіками країн Латинської Америки.

Неадекватність вимог міжнародних фінансових організацій щодо України має відношення і до змін ситуації в світі. Фінансова криза виявила гострі протиріччя, пов'язані з процесами глобалізації в рамках сучасної світової економіки та лібералізації світогосподарських відносин з одного боку, а з іншого – з необхідністю їх ефективного регулювання на міжнародній основі. Крім цього, в останні десять років змінилася модель економічного розвитку країн-отримувачів допомоги, яка пропонується міжнародними установами.

Ще в середині минулого десятиліття на місце так званого «Вашингтонського консенсусу» (модель розвитку «вільна економіка і жорстка монетарна політика») прийшов так званий «поствашингтонський консенсус» (складніша модель, яка може враховувати національні особливості країн-одержувачів допомоги). При цьому із зміною вимог до країн-одержувачам допомоги є більш реальним співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями з урахуванням національних інтересів України.

Проблема постійного впливу на діяльність поточного уряду держави. Ця проблема пов'язана з можливістю використання міжнародних фінансових організацій як свого роду «винних за всі негаразди» кожного чергового уряду країни.

На макроекономічному рівні очікування коштів від міжнародних фінансово-кредитних установ знижує відповідальність уряду за свою економічну політику. Більше того, навіть успіх або провал економічної політики прив'язується до результатів переговорів з кредиторами, надання або ненадання коштів з їх боку.

Крім того, навіть сам факт очікування дешевих позик від міжнародних фінансово-кредитних установ спотворює макроекономічну кон'юнктуру і в кінцевому підсумку негативно впливає на ділову активність.

Проблема вимог з боку міжнародних фінансових організацій, які знаходяться на межі національної безпеки України, а в деяких випадках переходять цю межу. Ця проблема може ілюструватися цілим рядом вимог і аналізом можливих наслідків реалізації таких вимог.

Підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги до рівня собівартості, що є вимогою міжнародних фінансових організацій, призводить до порушення структури цін, збільшення субсидій з бюджету, зниження купівельної спроможності. Скорочення дефіциту державного бюджету з метою стримування інфляції призводить до збільшення боргів з соціальних виплат і прискорення інфляції в разі їх повного погашення.

Неінфляційне фінансування дефіциту бюджету призводить до створення піраміди облігацій внутрішньої державної позики з прибутковістю, яка в 3-4 рази перевищує інфляцію, що, в свою чергу, стимулює приплив спекулятивного капіталу і непередбачувані

наслідки після обвалу піраміди. Відмова від державного замовлення в сільському господарстві призводить до створення умов непрозорості у стосунках між державою та сільськими виробниками. Проведення адміністративної реформи призвело до фактичного збільшення кількості чиновників і створенню нових адміністративних структур.

Проблема використання політичних чинників прямої підтримки перебування на посаді різного роду «молодих реформаторів». Ця проблема знаходиться також в контексті проблем збереження національної безпеки. Причому в ряді випадків проблема призначення певних посадових осіб має з боку міжнародних фінансових організацій фактично ультимативний характер.

Питання оптимізації взаємин України з міжнародними фінансовими організаціями. Ця проблема передбачає визначення оптимальних параметрів взаємовідносин, які б не допускали як конфронтаційне поведінку, так і втрату своєї економічної та політичної безпеки. Визначення необхідних параметрів і цілей відносин із зовнішніми кредиторами є важливою передумовою оптимізації безпосередньо зовнішньої заборгованості. Адже фактично йдеться про два важливих фінансових факторах: про обслуговування залучених раніше зовнішніх запозичень і про перспективи отримання нових надходжень з інших країн. Причому щодо другого фактора така оптимізація має відношення до широкого спектру цілей отримання нових фінансових надходжень з-за кордону – як від міжнародних фінансово-кредитних установ, так і від власників приватного капіталу.

Використання зовнішніх запозичень виступає природним засобом мобілізації фінансових ресурсів, яке є апробованим світовою практикою. Широко використовуються як кредити довгострокового характеру, так і середньо-і короткострокові кредити, які пов'язані із зовнішньоекономічними зв'язками широким спектром потенційно можливих операцій. Існує також світова практика для надзвичайних умов, коли іноземні запозичення беруться для покриття дефіцитів платіжних балансів, бюджетів, на проведення структурної трансформації, з метою подолання глибоких кризових проявів тощо.

Проблеми взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями передбачають необхідність і можливість оптимізації таких взаємин. Така оптимізація повинна розглядатися як основний напрямок, яке визначало б відносини з міжнародними фінансовими організаціями на наступний період [4].

Висновки. Варто зазначити, що співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями має ряд позитивних, так і негативних наслідків. Безперечно серед позитивних наслідків слід виділити такі як: створення достатніх валютних резервів для повернення кредитів із відсотками, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, підвищення кредитного рейтингу країни на світовому фінансову ринку, сприяння удосконаленню банківської та грошово-кредитної системи держави. Але, проблемні аспекти теж варто враховувати. Саме вони повинні змістити владу сприяти перебудові економічної політики нашої держави. Отримання наступних траншів, не є засобом подолання кризи, а лише відтягує час до неминучого дефолту.

Список використаних джерел:

- 1.Ткачук Т. Становлення та сучасний стан міжнародних фінансових організацій, їх роль у регулюванні світових економічних процесів //Вісник Національного Банку України. – 2006. – № 4. – С. 56–61.
- 2.Колосова В. Кредитування економіки України міжнародними фінансовими інститутами //Фінанси України. – 2000. – № 2. – С. 20–29

3. Малиновська І.В. Співпраця України з Міжнародним валютним фондом: можливості та небезпеки. Стаття від 2009–го року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/6/malynovska.php>
4. Бураковський І.В. Проблеми взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями. Світова економіка: глобальна фінансова криза / І.В. Бураковський, А.В. Плотніков. – Харків: Фоліо, 2010. – С. 415